УДК 338.47
JELClassificationL 91

Валентина Тищенко, к.е.н, доц.
(доцент каф. «Облік і оподаткування», Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID0000-0001-7821-3776

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розкривається значення транспортної системи для розвитку економіки та забезпечення потреб населення у перевезеннях. Наведено перелік окремих видів транспорту, розглянуто їх особливості.

Здійснено діагностику загальних тенденцій розвитку транспортної системи України та її окремих складових за тривалий період часу.

У статті розглянуто такі важливі показники роботи транспортної системи України як вантажооборот, обсяг перевезених вантажів, пасажирооборот і кількість перевезених пасажирів. Проаналізовано сучасну структуру перевезень вантажів за окремими видами транспорту, а також питому вагу окремих видів транспорту в забезпеченні пасажирських перевезень.

Зазначено, що серед актуальних проблем транспортної галузі – старіння та зношеність основних засобів, недостатні темпи їх оновлення, що значною мірою впливає на обсяг перевезень, зростання витрат на утримання рухомого складу, зниження їх якості та рівня безпеки при наданні послуг.

Розглянуто пріоритетні напрями роботи галузі, визначені Національною транспортною стратегією України на період до 2030 року.

***Ключові слова**: транспортна система, водний транспорт, залізничний транспорт, вантажні перевезення, вантажообіг та пасажирообіг.*

Постановка проблеми. Транспорт відіграє значну роль у задоволенні потреб економіки та населення України в перевезеннях. Він є важливим фактором забезпечення соціально-економічного розвитку держави, розширення її зв'язків у зовнішньоекономічній сфері, необхідною умовою подальшої інтеграції у світове господарство. Аналіз сучасного стану транспортної системи України свідчить про те, що, незважаючи на значні досягнення у реформуванні галузі протягом останніх десятиліть, поки ще не відповідає європейським вимогам рівень її технічного забезпечення, стан розвитку транспортної інфраструктури, система управління галуззю, якість перевезення вантажів та пасажирів тощо. Потребує вдосконалення нормативно-правова база галузі, насамперед в частині, що стосується імплементації законодавства у зв'язку з євроінтеграційними прагненнями держави.

© Тищенко В. М., 2019

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку транспорту знайшли своє відображення в працях Алаєва Е. Б., Бабиної О. Є., Василевського В. М., Власової В. П., Волошина В. В., Лівшица В. М., Коби В. Г., Котлубай О. М., Коценко К. Ф., Пащенка Ю. Є., Павлова В. І., Пономарьової Ю. В., Смирнова І. Г., Троїцької Н. А. та інших. Проте окремі аспекти, що стосуються функціонування транспортної системи при інтеграції в європейську і світову економіку, є недостатньо вивченими і потребують подальших досліджень.

Метою даної статті є дослідження проблем та перспектив розвитку транспортної системи України, з'ясування її ролі у забезпеченні розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу. Транспортна система є основою для функціонування економіки країни, яка забезпечує зв'язки між підприємствами, галузями, регіонами, країнами. Це – комплекс взаємопов'язаних галузей. Сучасне виробництво без транспорту було б неможливе. За рівнем розвитку транспортної системи держави можна робити висновки щодо її цивілізованості.

Транспортна система включає наземний (залізничний, автомобільний, трубопровідний), а також водний (морський, річковий) і повітряний або авіаційний транспорт. Окремо слід виділити міський пасажирський транспорт, до складу якого входять автомобільний, автобусний, трамвайний, тролейбусний та метрополітенний.

Кожний вид транспорту характеризується особливостями, перевагами і недоліками, які є пріоритетними при виборі того чи іншого виду для перевезення вантажів та пасажирів. Так, авіаційний транспорт, незважаючи на його значну вартість, відрізняється великою швидкістю перевезень. Водний та трубопровідний є найдешевшими, а автомобільний – найбільш маневреним видом транспорту. Використання залізничного транспорту пов'язане з великими затратами на прокладання залізниць, проте масштабне і масове застосування дозволяє знизити його собівартість.

В транспортній сфері зайнято майже десята частина від усього працюючого населення України.

В Україні розвинуті всі види транспорту, проте не всі вони однаково представлені на ринку.

Сучасна структура перевезень вантажів за окремими видами транспорту наведена на рис. 1 [1; 2].

Як свідчать наведені дані, у загальному обсязі перевезених вантажів в Україні домінує автомобільний транспорт, частка якого становить майже 64 %. Питома вага залізничного транспорту у загальному обсязі перевезених вантажів – 18%. Тобто, двома видами транспорту в Україні перевозиться більше 80% вантажів. Частка інших видів транспорту не перевищує 8%.

Що стосується питомої ваги окремих видів транспорту в забезпеченні пасажирських перевезень, то тут теж переважає автомобільний (автобусний) транспорт, який не потребує особливих умов для свого функціонування (рис. 2) [1;2]. На даний час автомобільна транспортна система України налічує більше 9,2 млн. транспортних засобів, у тому числі 6,9 млн. легкових автомобілів, 250 тис. автобусів. Особливістю ринку автомобільних перевезень є відсутність на ньому державного сектору економіки [3].

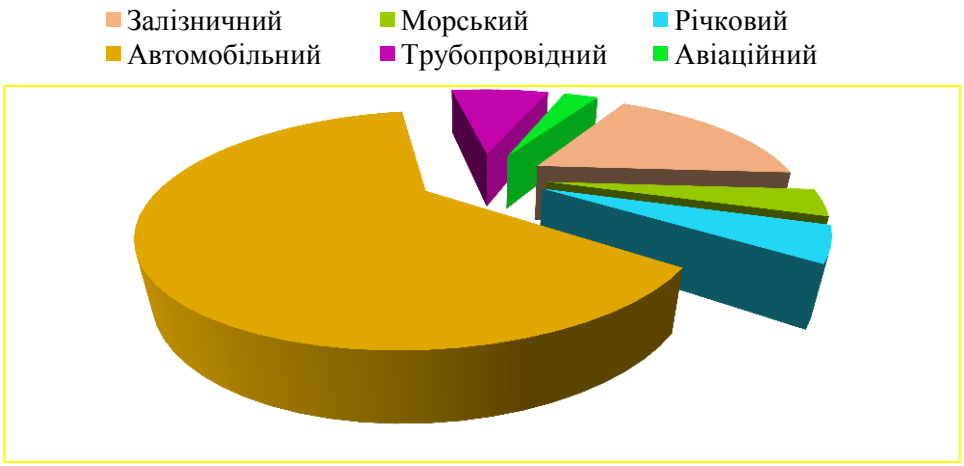

Рисунок 1. **Питома вага окремих видів транспорту у загальному обсязі перевезених вантажів,** *%*

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України

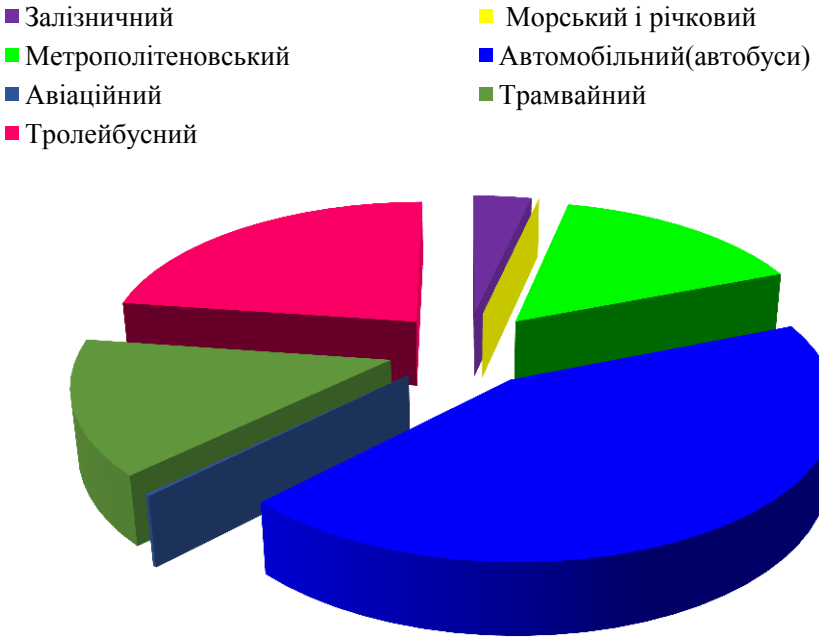

Рисунок 2. **Питома вага окремих видів транспорту у загальному обсязі перевезених пасажирів,** *%*

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України

Важливу роль у міському перевезенні пасажирів виконують тролейбусний, трамвайний та метрополітенівський види транспорту, частка яких становить відповідно 23%, 15% і 15%. Порівняно з ними перевезення залізничним, авіаційним та водним транспортом значно нижчі.

Серед важливих показників, які використовуються для оцінки роботи транспортної галузі слід виділити такі: вантажооборот, обсяг перевезених вантажів, пасажирооборот і кількість перевезених пасажирів [2].

Вантажооборот – це сумарна вага перевезених вантажів на певну відстань, яка обчислюється як добуток ваги перевезеного вантажу (брутто) та відстані перевезення за кожною партією вантажу і вимірюється в тонно-кілометрах. Обсяг перевезених вантажів – це загальна вага перевезеного вантажу (брутто), у тому числі у міжнародному сполученні, власними або орендованими транспортними засобами. Пасажирооборот – сумарна кількість перевезених пасажирів на певну відстань, що обчислюється як добуток кількості перевезених пасажирів та відстані перевезення за кожною поїздкою і вимірюється в пасажиро-кілометрах. Кількість перевезених пасажирів – це кількість пасажирів, які перевезені транспортними засобами за всіма видами сполучення [2].

Динаміка обсягу перевезених вантажів за видами транспорту наведена в табл. 1 [1;2].

Таблиця 1. **Динаміка обсягу перевезених вантажів за видами транспорту,** *тис. т*

Вид транспорту	1990 р.	2000 р.	2010 р.	2018 р.
Залізничний	974253,0	295921,0	357969,1	267639,1
у % до 1990 року	100,0	30,4	36,7	27,5
Водний	118981,4	14666,1	11057,3	5590,0
у % до 1990 року	100,0	12,3	9,3	4,7
Автомобільний	4896319,1	938916,1	1168218,8	1205530,8
у % до 1990 року	100,0	19,2	23,9	24,6
Авіаційний	167,3	23,2	87,9	99,1
у % до 1990 року	100,0	13,9	52,5	59,3
Трубопровідний	295887,4	218164,9	153436,6	109418,2
у % до 1990 року	100,0	73,7	51,9	37,0

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України

Як свідчать статистичні дані, порівняно з 1990 роком спостерігається значне зниження обсягів перевезених вантажів усіма видами транспорту. Так, зокрема, найбільше скоротились перевезення вантажів підприємствами водного транспорту як річкового, так і морського. На 2/3 зменшились перевезення автомобільним і залізничним транспортом. Більше, ніж на 60% скоротились перевезення трубопровідним та на 40% – авіаційним транспортом.

Незважаючи на негативні тенденції падіння обсягів перевезень вантажів, темпи їх зниження останніми роками стали не такими критичними. Так, якщо обсяг перевезень залізничним транспортом у 2010 році порівняно з 1990 роком зменшився майже на 70%, то в наступні 10 років він, навіть, дещо зріс (на 6%).

Наступні 8 років знову спостерігалося зниження обсягу перевезень, але воно становило менше 10% [1;2].

Темпи зниження обсягу перевезень автомобільним та авіаційним транспортом за зазначений період постійно скорочувались. Так, якщо у 2000 році обсяг перевезень авіаційним транспортом становив 13,9% від рівня 1990 року, то у 2010 році він уже становив 52,5%, а у 2018 році – 59,3% [1;2].

Обсяги перевезень морським і річковим транспортом до 1990 року зростали, а потім почали суттєво знижуватись і в 2000 році становили відповідно 6316,3 тис.т та 8349,8 тис.т, тобто зменшились майже в 10 разів. Такі ж тенденції продовжуються і до цього часу.

Зниження обсягів перевезень вантажів характерні і для авіаційного транспорту. Лише, починаючи з 2002 року рівень перевезень тут почав активно зростати, проте чіткої позитивної динаміки не спостерігається: роки підйому межують з роками зниження обсягів перевезень. У 2018 році даний показник становив лише 99,1тис.т, тобто 30% від обсягу перевезень 1980 року.

Що стосується трубопровідного транспорту, то до 1990 року обсяги перевезень цим видом транспорту зростали, а з 1991 року відслідковується тенденція їх поступового зниження. Останні декілька років обсяг перевезень трубопровідним транспортом збільшується і становить 109418,2 тис.т, що майже на 50% менше рівня 1980 року [1;2].

Динаміка кількості перевезених пасажірівза видами транспорту наведена в табл. 2 [1;2].

Таблиця 2. **Динаміка кількості перевезених пасажирів за видами транспорту,** *млн. пас.*

Вид транспорту	1990 р.	2000 р.	2010 р.	2018 р.
Залізничний	669,0	498,7	427,2	158,0
у % до 1990 року	100	74,5	63,9	23,6
Водний	45,4	6,0	7,6	0,7
у % до 1990 року	100	13,2	16,7	1,5
Автомобільний(автобуси)	833,1	2557,5	3726,3	1906,9
у % до 1990 року	100	307,0	447,3	228,9
Авіаційний	14,8	1,2	6,1	12,5
у % до 1990 року	100	8,1	41,2	84,5
Трамвайний	2007,5	1380,9	713,8	666,3
у % до 1990 року	100	68,8	35,6	33,2
Тролейбусний	3231,9	2581,9	1204,0	1016,2
у % до 1990 року	100	79,9	37,3	31,4
Метрополітеновський	678,2	753,5	760,6	726,6
у % до 1990 року	100	111,1	112,1	107,1

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України

Як свідчать наведені дані, лише кількість перевезених пасажирів автомобільним транспортом та метрополітеном мала чітку тенденцію до зростання. Незначне зниження перевезень (майже 16%) відбулось в авіаційній галузі. За всіма іншими видами транспорту порівняно з 1990 роком спостерігається суттєве зниження даного показника. Так, залізничним транспортом перевезено пасажирів у 4 рази менше, трамвайним і тролейбусним зменшилось більше, ніж у 3 рази, перевезення водним транспортом – зменшилось більше, ніж у 60 разів.

Вантажооборот за всіма видами транспорту в Україні у 2018 році становив 331661,4 млн. ткм, що становить 96,6% від обсягу 2017 року. Найбільшу питому вагу у складі загального вантажообороту має залізничний (186344,1 млн. ткм), трубопровідний (99240,0 млн. ткм) та автомобільний транспорт (42339,9 млн. ткм)[2]. Що стосується пасажирообороту всіма видами транспорту, то у 2018 році він становив 103792,4 млн. пас. км, що на 4,4% вище рівня 2017 року. В загальному обсязі пасажирообороту слід виокремити автомобільний (34611,0 млн. пас. км), залізничний (28437,6 млн. пас. км) та авіаційний (25432,6 млн. пас. км) транспорт[2].

Серед актуальних проблем транспортної галузі – старіння та зношеність основних засобів, недостатні темпи їх оновлення. Середній вік рухомого складу транспорту в декілька разів перевищує нормативний термін експлуатації. Все це відображається на обсязі перевезень, зростанні витрат на утримання рухомого складу, зниженні їх якості та рівня безпеки при наданні послуг.

В Україні є значна кількість підприємств машинобудування, які здатні забезпечити заміну застарілої техніки новою, що відповідає європейським нормам. Проте відсутність коштів та високий рівень корупції не дозволяють виправити ситуацію в країні. Хоча деякі позитивні зрушення в цьому напрямі є.

Не менш важливою проблемою транспортної галузі є безпечність надання послуг. А це в свою чергу передбачає розробку механізму допуску до ринку перевезень за зразком країн Євросоюзу доброчесних перевізників, а також контролю за станом транспортних засобів, в тому числі відмова від використання переобладнаних автомобілів. Необхідний контроль за робочим часом і часом відпочинку водіїв, рівнем їх підготовки. Незадовільний стан автомобільних доріг, зношеність трамвайних колій та контактних мереж – все це призводить до трагічних випадків при пасажирських і вантажних перевезеннях[3].

Серед першочергових проблем водного транспорту слід виокремити завдання модернізації портів та приведення стандартів їх роботи у відповідність з європейськими, удосконалення навчальної бази для підготовки спеціалістів, створення нової моделі управління внутрішнім водним транспортом, як найбільш перспективною галуззю [4].

Зважаючи на те, що через Україну проходять основні транспортні транс'європейські коридори (Схід – Захід, Балтика – Чорне море), 3 транспортних коридори, а українські залізниці межують з залізницями багатьох країн, гостро постає проблема підвищення пропускної спроможності мережі залізниць, їх технічне і технологічне оновлення на рівні європейських країн. Необхідне реформування АТ «Укрзалізниця» та забезпечення відкритості його діяльності шляхом створення вертикально-інтегрованої системи управління [5].

У 2018 році Кабінетом Міністрів України була затверджена Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [6], яка визначає концептуальні засади формування та пріоритети реалізації державної політики в

галузі транспорту, спрямовані на інтеграцію національної транспортної мережі до міжнародної транспортної мережі, задоволення потреб населення у перевезеннях та покращення умов ведення бізнесу. Згідно зі Стратегією передбачено зменшення травматизму на автошляхах і забезпечення цілковитої безпеки для дітей, будівництво нових автобанів, збільшення кількості аеропортів до 50 і за рахунок цього, а також за рахунок розширення географії польотів, забезпечення зростання кількості населення, що літає, значне скорочення часу на перетин країни, збільшення середньої швидкості залізниць до 150 км/год, заміна колійна основних магістралях на колію європейського стандарту, будівництво інтелектуальних доріг для руху безпілотного транспорту, переведення всього громадського транспорту на електричний тощо[6]. Вирішення зазначених проблем вимагає значних коштів, тому спочатку необхідно зосередити увагу на тих, які одночасно сприятимуть розв'язанню проблем галузі та дадуть поштовх розвитку економіки України. Це, насамперед, стосується заміни рухомого складу. Отримуючи замовлення на випуск транспортних засобів, вітчизняні підприємства як платники податків забезпечать зростання доходів Державного бюджету, що дозволить профінансувати будівництво та реконструкцію доріг тощо. Не таких значних коштів вимагає проблема підвищення рівня безпеки при використанні транспорту, оскільки в Україні вона, не в останню чергу, пов'язана з людським фактором. Прийняття законодавчих актів, які змусять дотримуватись норм і стандартів, що діють в цивілізованих країнах, та найголовніше – реальний контроль за їх виконанням сприятимуть зменшенню травматизму та покращенню якості роботи транспорту.

Висновки. Отже, соціально-економічний розвиток України, життєвий рівень її населення значною мірою залежать від функціонування транспортної системи держави. Потреба вдосконалення транспортної галузі зростає у зв'язку з поглибленням взаємовідносин між Україною і країнами Євросоюзу. Реалізація Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року сприятиме подальшій розбудові вітчизняної транспортної системи та створить умови для її входження до європейської.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за 2017 рік .Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 10.05.2019)
2. Підсумки роботи транспорту у 2018 році. Експрес-випуск. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL :http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2019/01/07.pdf (дата звернення 15.05.2019)
3. Статистичні дані по галузі автомобільного транспорту. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL:https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-po-galuzi-avtomobilnogo-transportu.html (дата звернення 20.05.2019)
4. Задачі міністерства в рамках галузі морського та річкового транспорту. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL :https://mtu.gov.ua/content/zadachi-ministerstva-v-ramkah-galuzi-morskogo-transportu.html (дата звернення 20.05.2019)
5. Задачі міністерства в рамках галузі. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: https://mtu.gov.ua/content/zadachi-ministerstva-v-ramkah-galuzi.html (дата звернення 01.06.2019)
6. Національна транспортна стратегія України до 2030 року. URL: http://publications.chamber.ua/2017/Infrastructure/UDD/National_Transport_Strategy_2030.pdf (дата звернення 01.06.2019)

REFERENCES

1. State Statistics Service of Ukraine (2018), "Statistical Yearbook of Ukraine for 2017", [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/ (accessed 10 May 2019).

2. State Statistics Service of Ukraine (2019), "The outcome of the transport for 2018",. Ekspres-vypusk. [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2019/01/07.pdf (accessed 15 May 2019).

3. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Statistics on the road transport industry", [Online], available at: https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-po-galuzi-avtomobilnogo-transportu.html (accessed 20 May 2019).

4. State Statistics Service of Ukraine (2019), "The objectives of the Ministry within the industry of sea and river transport" [Online], available at: https://mtu.gov.ua/content/zadachi-ministerstva-v-ramkah-galuzi-morskogo-transportu.html (accessed 20 May 2019).

5. State Statistics Service of Ukraine (2019), "The objectives of the Ministry within the industry". [Online], available at::https://mtu.gov.ua/content/zadachi-ministerstva-v-ramkah-galuzi.html (accessed 01 June 2019).

6. National transport strategy of Ukraine until 2030 (2017), Natsionalna transportna stratehiya Ukrayiny do 2030 roku, available at: http://publications.chamber.ua/2017/Infrastructure/ UDD/National_ Transport_ Strategy_2030.pdf. [in Ukrainian] (Accessedat 01 June 2019)

Валентина Тищенко, к.э.н, доц.
(доцент каф. «Учет и налогообложение», Государственный университет инфраструктуры и технологий)

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье раскрывается значение транспортной системы для развития экономики и обеспечения потребностей населения в перевозках. Представлен перечень отдельных видов транспорта, рассмотрены их особенности.

Осуществлена диагностика общих тенденций развития транспортной системы Украины и ее отдельных составляющих за длительный период времени.

В статье рассмотрены такие важные показатели работы транспортной системы Украины как грузооборот, объем грузовых перевозок, пассажирооборот, количество перевезенных пассажиров. Проанализирована современная структура грузовых перевозок отдельными видами транспорта, а также удельный вес отдельных видов транспорта в обеспечении пассажирских перевозок.

Подчеркнуто, что среди актуальных проблем транспортной отрасли – старение и износ основных средств, недостаточные темпы их обновления, что в значительной степени влияет на объем перевозок, рост расходов на содержание подвижного состава, снижение их качества и уровня безопасности при предоставлении услуг.

Рассмотрены приоритетные направления работы отрасли, которые определены Национальной транспортной стратегией Украины на период до 2030 года.

Ключевые слова*: транспортная система, водный транспорт, железнодорожный транспорт, грузовые перевозки, грузооборот и пассажирооборот.*

Valentyna Tyshchenko, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor (Associate Professor at the Accounting and Taxation Department, State University of Infrastructure and Technologies)

STATE AND PERSPECTIVES FOR DEVELOPMENT OF TRANSPORTATION SYSTEM OF UKRAINE

The article reveals the importance of the transportation system for the development of the economy and ensuring the needs of the population in transportation, as well as the proposals for further expansion of volumes of transportation, their qualitative improvement and compliance with European standards.

The transport system is the basis for the functioning of the country's economy, which provides links between enterprises, industries, regions, countries. This is a complex of interconnected industries.

Ukraine has developed all types of transport, but not all of them are equally represented on the market.

A conducted analysis of the current state of the Ukrainian transportation system shows that, despite significant advances in industry reform over the past decades, the level of its technical support, the state of infrastructure development, the branch management system, the quality of cargo and passengers transportation, etc., are not yet in line with European requirements. The legal and regulatory framework of the sector needs to be improved, especially as regards the implementation of legislation in connection with the European integration aspirations of the state.

Two types of transport (automobile and railway) in Ukraine carry more than 80% of goods. With regard to the share of certain types of transport in the provision of passenger transportation, here too, automobile (bus) transport prevails.

Among the urgent problems of the transport industry are aging and depreciation of transport means, insufficient rates of their renewal. The average age of the rolling stock is several times longer than the statutory lifetime. All this is reflected in the volume of transportation, increase in maintenance costs of rolling stock, deterioration of their quality and security level in the provision of services.

In 2018, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the National Transport Strategy of Ukraine for the period up to 2030, which defines the conceptual foundations of the formation and priorities of the implementation of state policy in the field of transport. The implementation of the National Transport Strategy of Ukraine will contribute to the further development of the domestic transport system and will create conditions for its entry into the European.

Keywords: *transportation system, water transport, railway transport, cargo transportation, cargo turnover and passenger traffic.*